

ЦИФРОВИЙ ПРОСТІР: НОВИЙ ПРАВОВИЙ ВИМІР ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Ірина Іванівна СВІТЛАК,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
права та гуманітарних наук
Вінницького навчально-наукового інституту
економіки, Тернопільського національного
економічного університету
<https://orcid.org/0000-0002-4408-6868>*

Цифрове перетворення сучасного світу змінює звичний спосіб ведення комунікації та бізнесу, зорієнтоване на підвищення транскордонної активності шляхом впровадження новітніх засобів комунікації - глобальних мереж. Функціонування і використання мережі Інтернет, електронного урядування та публічних електронних послуг, електронних закупівель та ін. стало вже звичним. Всі ці новації орієнтують на реальну необхідність створення умов для регулювання передових цифрових технологій та забезпечення належних форм захисту прав суб'єктів таких відносин. Досліджуючи розвиток цивільного права на сучасному етапі науковці приходять до переконання, що «цифрові технології змінять характер взаємовідносин між людьми у реалізації майнових і немайнових прав, змінять «цивільний ландшафт», що призведе до зміни всіх сфер суспільного життя в цілому» [1, с. 20]. Передусім, це зумовлене тим, що цифрові технології наділяють людство іншими, до сьогоднішнього дня, невідомими можливостями, розширюючи їх діяльність за межі звичних кордонів.

Таким чином, залишається відкритим питання можливості застосування положень традиційних правових понять, які побудовані на принципах фізичного сприйняття, до цифрового простору. У контексті зазначеного передусім варто з'ясувати природу цифрового простору як місця існування відносин.

Віртуальні відносини, на думку науковців, це в першу чергу «інформаційний простір – це форма співіснування сукупності матеріальних та нематеріальних об'єктів і процесів... де об'єктами є суб'єкти природного середовища, природні та штучні інформаційні відносини між ними та їх формування і використання, матеріальні та нематеріальні об'єкти і процеси, спрямовані на задоволення інформаційних потреб... Кіберпростір є невід'ємною складовою інформаційного простору» [2, с. 168]. Згідно ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кіберпростір – це середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних[3]. Відповідно, можливість існування звичних форм правовідносин в такому просторі – це їх трансформація, адаптована до форми існування, при збереженні їх суті.

Так, наприклад, шляхом реінжинірингу процесів, здійснюється реконструювання послуги до іншого - цифрового формату, при цьому базисом змін слугують норми законодавства щодо того чи іншого виду послуг з метою правильності її опису та надання вже в режимі он-лайн. Відповідно, електронна послуга є модифікацією послуги та її похідною, не може вважатись окремим об'єктом цивільних прав, а лише її реконструкцією до іншого - електронного формату. При електронній послугі ручне управління (manual controls) замінюється інформаційно-технологічним контролем, що дозволяє зменшити кількість учасників, залучених до надання відповідної електронної послуги. Також, прикладом є впровадження електронної ідентифікації - процедури використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, які однозначно визначають фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи(ст. 1 Закону України «Про електронні довірчі послуги») [4].

Наразі, спостерігаємо адаптацію класичного цивільного права до початку застосування новітніх цифрових технологій, яким передують інформаційні технології. Вже сьогодні дослідники відмічають, що внесені численні зміни до законодавства не є остаточними, «правові норми, закріплені в актах законодавства, потребують вдосконалення за системою, що передбачає зосередження більшої їх частини в одному акті - Кодексі цифрової економіки чи законі про цифрову економіку, де були б кодифіковані ключові положення щодо цифрової економіки» [5, с. 130].

Стосовно цифрового простору, при вивченні новітньої форми існування відносин науковці застосовуються термін середовище, зауважуючи, що «цифрове середовище – це ширше поняття, ніж мережа Інтернет, цифрове середовище включає у себе не лише веб-сайти (веб-сторінки як складові веб-сайтів), електронні документи, файли, в тому числі оцифровані об'єкти інтелектуальної власності, які використовуються на відповідних пристроях, що не передбачають паперової форми документообігу (комп'ютери, ноутбуки, планшети, телефони, інші види так званих «гаджетів»)» [5, с. 272].

Виходячи зі змісту зазначених вище тлумачень можна дійти висновку, що цифровий простір - це вид простору штучно створеного за допомогою цифрових технологій, з нескінченним числом внутрішніх ступенів свободи її учасників. Цифровий простір є похідним простору звичайного, складовим простору інформаційного, де кіберпростір виконує функцію переходу від «індустріальної економіки і інформаційного суспільства до «цифрової економіки та «цифрового» суспільства» [6, с. 7].

Зважаючи на такий стрімкий розвиток сучасного глобального світу, забезпечення «особистих немайнових та майнових відносин, заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників» [7], визначених у ст. 1 ЦК України, можливе шляхом формування новітньої поведінкової концепції цивільних відносин її учасників у цифровому просторі, де свобода вираження є необмеженою, а правила поведінки визначатимуться якісно новою формою правосвідомості у новітній формі простору. Стратегічний орієнтир такої розробки - Програма «Горизонт Європа»[8], спрямована на дослідження та інновації цифрової Європи. При цьому слід зазначити, що пріоритетом новітніх напрямів залиша-

ється забезпечення дотримання фундаментальних цінностей людства, де рівність, свобода, толерантність та відповідальність є основою розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гетьманцева Н. Д. Процьків Н. М. Нові контури цивільного права в епоху цифрових технологій. Матеріали XVIII міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 98-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР В. П. Маслова. Харків. 28 лютого 2020 року. С. 18-22. URL:http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2020/Sb_Maslov_2020.pdf
2. Фурашев В.М. Кіберпростір та інформаційний простір, кібербезпека та інформаційна безпека: сутність, визначення, відмінності. *Інформація і право*. №2(5)/2012. С.162-169. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/12fvmsv.pdf>
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>
4. Тарасенко Л. Л. Цифрове середовище як місце здійснення прав інтелектуальної власності. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід*: матеріали II Міжнародна наукова конференція. 2017. С. 272- 275 URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21432/1/272-275.pdf>
4. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#n534>
5. Вінник О. Нормативно-правове регулювання відносин у сфері цифрової економіки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 124–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2018_2_15
6. Куйбіда В.С., Карпенко О.В., Наместнік В.В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник НАДУ при Президентіві України (Серія «Державне управління»)*. 2018, № 1, С. 5-10. URL: http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/2/files/974f8478-cfe8-4d31-971b-d5116eff458.pdf?fbclid=IwAR2N7BfJ4wqtZLLw1IGX60L6tLJd9FYi4yvHySDn2fT-_7-gYwo-faqzcEw
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
8. За офіційними даними Міністерства науки та освіти України. URL: <https://h2020.com.ua/uk/нова-рамкова-програма-європейського/>